

LITERÁRNÍ TVORBA NA JEZUITSKÉ AKADEMII V OLOMOUCI V LETECH 1597–1598 A JEJÍ ODRAZ V TISKAŘSKÉ PRODUKCI

MARTA VACULÍNOVÁ

Abstrakt: V letech 1597–1598 je v olomoucké tiskařské produkci možné pozorovat velký nárůst latinských tisků, zejména básnických. Jejich autoři jsou v převážné většině spojeni s jezuitskou akademií v Olomouci. Článek si klade za cíl zjistit příčinu této neobvyklé tvůrčí vlny. V příloze je uvedena bibliografie latinských básnických tisků v uvedeném období.

Klíčová slova: olomoucký knihtisk, Jiří Handl, Friedrich Milichthaler – dědicové, novolatinská poezie, jezuité, Johann Clingerius

Již od dob Jana Petra Cerroniho se badatelé pozastavovali nad neobvyklým a zvláštním nárůstem latinské literární produkce v olomouckých tiskárnách v krátkém období let 1597–1598.¹ Ta vycházela v téměř naprosté většině z činnosti tamní jezuitské akademie. Řečí čísel: podle *Bibliografie cizojazyčných bohemik* máme v roce 1596 doložen jen jeden tisk toho druhu (není divu, v tom roce byl jmenován první olomoucký bakalář a příležitostná poezie a řečnictví teprve čekaly na další příležitosti), v roce 1597 jich je ovšem 23 (!), z toho většinu tvoří tisky básnické. Pro rok 1598 jsou čísla nižší, evidujeme 13 akademických básnických tisků, v roce 1599, kdy činnost akademie přerušila morová epidemie, pouhé 3. Historicky vzato můžeme uvést dva důležité faktory, které spolupůsobily při vzniku i zániku této publikační a tvůrčí vlny. V prvním případě je to nástup ambiciózního tiskaře Jiřího Handla, bratra slavného hudebníka, jenž byl v přízni biskupa Stanislava Pavlovského a od začátku svého působení v roce 1597 se ujal oficiální produkce jezuitské akademie. Ve druhém případě je to pak 2. června 1598 smrt biskupa Pavlovského, jenž literární činnost jezuitské akademie podporoval a financoval. Jak významná byla jeho úloha, je patrné při pohledu na chronologický přehled tisků z uvedených let v příloze tohoto článku. Je jasně patrné, že v druhé polovině roku 1598, tedy po Pavlovského smrti, byla již publikační činnost jezuitské akademie minimální.

Víme tedy, že v uvedeném krátkém období byly optimální hmotné a technické předpoklady pro vydávání literárních děl spojených s jezuitskou akademií. Jak ale vysvětlit, kde se tak najednou vzali jejich autoři? Pokud jsou v tiscích uvedeni jménem, zjistíme, že se jedná z velké části o studenty, kteří neměli jinak prakticky žádnou publikační činnost. Přitom se z hlediska obsahového, ale zejména formálního nejednalo o triviální a začátečnické básnické pokusy, ale o sofistikovaná básnická artificia nebo o delší propracované skladby s mytologickými náměty. Nechyběla v nich zvukomalebnost, hravost, ale i humor. Ne náhodou právě

1 Výčet tisků podal d'ELVERT, Ch. *Beiträge zur Geschichte und Statistik Mährens und Oesterreichisch-Schlesiens: Geschichte des Bücher- und Steindruckes, des Buchhandels, der Bücher-Censur und der periodischen Literatur*, sv. 1. Brünn: Rohrer's Erben 1854, s. 44–45, charakteristika viz MARTÍNEK, J. K pozdnímu latinskému humanismu na Moravě. In: *Zprávy Jednoty klasických filologů* 5, 1963, s. 22–44, zde s. 27, na s. 41, pozn. 39 odkazy na Cerroniho (MZA, G12, Cerroni I 65, fol. 29ab).

tehdy vzniklo také první emblematické dílo v jezuitském prostředí u nás.² Pouhou činností tiskaře nelze vysvětlit ani velmi pečlivě zkorigované tisky³ ani použité mědiryty, které se mimo uvedenou dobu nevyskytují. Kdo byl oním společným jmenovatelem a skutečným strůjcem onoho literárního rozvoje?

Filologům neušly společné rysy vydávaných literárních děl. Jejich obsah a formu charakterizují podobným způsobem, liší se však svým hodnocením jejich kvality. Nejvýstižnější shrnutí a zároveň velmi záporné hodnocení dal této produkci Jan Martínek, podobně ji po něm hodnotí také Eduard Petrů. V současné době na ni upozornil Marc Desmet jako na pozoruhodný zdroj informací o literární praxi jezuitské akademie.⁴ Obecně spíše kladný pohled zahraničních badatelů dokladují práce polských filologů, kteří v bádání o tomto období olomoucké akademie a její literární činnosti došli nejdále a jejichž výzkumy mají v pravém slova smyslu převratný charakter. Při studiu básnických artificio polských autorů zaznamenali, že právě Olomouc konce 16. století byla střediskem tzv. *poesis artificiosa* a tamní jezuitská akademie vedla své studenty k vytváření komplikovaných básnických skladeb podle pozdně antických a středověkých vzorů. Při studiu tisků a rukopisů dochovaných v polských sbírkách zjistili, že v pozadí této olomoucké literární činnosti stál profesor poezie Johann Clingerius (Klinger, 1557?–1610).⁵

Kdo byl Clingerius, jehož Jan Kwapisz označil za „evropského kulturního hrdinu“? Tento rodák z durynského Greussenu vstoupil do noviciátu u jezuitů ve Vídni, první sliby složil v Grazu, později opět ve Vídni a v letech 1589–1592 v Praze. Roku 1592 byl profesorem poesie v Grazu, 1593–1596 ve Vídni, v letech 1597–1598 v Olomouci. Na podzim nebo nejpozději v zimě odchází z Olomouce do Brna a tím také končí jeho pedagogické působení jako takové. Poslední sliby skládá v Brně 12. 9. 1599 a poté postupně působí v různých administrativních funkcích v Chomutově (od 1603), Klagenfurtu (1608–1609) a poslední rok svého života tráví v klášteře v Eberndorfu, přičemž se až do posledních dnů věnuje poesii.⁶

Clingeriovo jméno přitom nenajdeme vytištěné ani na jednom z námi evidovaných tisků. Pouze na základě rukopisného přípisku v exempláři SOKA Olomouc mu atribuuje

2 Historikům umění dobře známa, ač nedostatečně prozkoumaná *Emblemata VII artes liberales agalmitice declarantia* (Soupis č. 11). Viz KONEČNÝ, L. – OLŠOVSKÝ, J. Emblematické tisky olomouckých jezuitů. In: ELBEL, P. – JAKUBEC, O. (eds.). *Olomoucké baroko 1. Proměny ambic jednoho města, Úvodní svazek*, Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2010, s. 41–44 (zde i starší literatura).

3 Například ve srovnání s pražskými jezuitskými tisky té doby, viz MARTÍNEK, J. K pozdnímu latinskému..., s. 69.

4 MARTÍNEK J. K pozdnímu latinskému..., s. 33–35; PETRŮ E. Olomoucká literatura nebo literatura v Olomouci. In: *Historická Olomouc a její současné problémy*, 4, Olomouc: 1983, s. 276–277: „Sborníky či jednotlivá díla studentů a profesorů olomoucké univerzity jsou spíše dokladem o znalosti pravidel latinského básnictví... jde o díla ojedinělá, která nesvědčí o soustavnějším a cílevědomějším literárním tvoření. ... Tato doba je poznamenána absencí skutečně tvůrčí literární osobnosti.“ DESMET, M. Typographicum robur fractum. Jacob Handl's relationship with the printing press. In: *De musica disserenda*, III/2, 2007, s. 11–24.

5 RYPSON, P. *Piramydy, slonca, labirynty. Poezja wizualna w Polsce od XVI do XVIII wieku*. Warszawa: Neriton, 2002; MILEWSKA-WAZBINSKA, B. Waste of Time or Artistic Expression? Notes on Poesis Artificiosa in the Modern Era. In: KWAPISZ, J. – PETRAIN, D. – SZYMANSKI, M. (eds.). *The Muse at Play: Riddles and Wordplay in Greek and Latin Poetry*, Berlin – Boston: De Gruyter, 2013, s. 379–399. Autorem základní práce o Janu Clingeriovi je KWAPISZ, J.: Appendix: A New Alexandria and its Little Museum. In: *The Paradigm of Simias. Essays on poetic excentricity*, Berlin – Boston: De Gruyter, 2019, s. 135–165 (dále jen Kwapisz). Kwapisz na s. 137 o Clingeriovi píše: „...may legitimately be viewed as a European cultural hero...“

6 Životopis KWAPISZ, s. 143–145.

sbírečku distich na památku biskupa Pavlovského *Centum epigrammata parentalia*.⁷ V polské literatuře je již delší čas známo, že Clingerius napsal rovněž básnickou sbírku *Technopaegnion sacropoeticum*, vydanou roku 1598 v Krakově Mikołajem Lubomierskim. A právě Lubomierski nám v konvolutu vzniklém z velké části v době jeho olomouckých studií zachoval řadu překvapivých svědectví o svém olomouckém učiteli a básnickém vzoru Johannu Clingeriovi. Z poznámek v Lubomierského krakovském konvolutu, které analyzoval Jan Kwapisz, a ze zlomku korespondence Lubomierského a Clingeria tamtéž plyne, že Clingerius byl spoluautorem nebo přímo i autorem mnoha básnických skladeb, které vyšly tiskem pod jmény jeho studentů, z moravských uvedme například Jana Cauta, ale i jiných osob. Sám Lubomierskému navrhoval, ať osloví své přátele a nabídne jim jeho básně k uveřejnění, cenou je 40 výtisků pro Clingeria.⁸ Tato praxe se předpokládá i pro Clingeriovo předchozí působení ve Vídni, kde se dá doložit na konkrétních tiscích,⁹ a není vyloučená ani v Praze. U vídeňských ani olomouckých tisků není však prakticky možné bez podpory pramenů odhadnout, jaký byl Clingeriův skutečný autorský podíl.

Podle mého názoru je třeba mu připisat také několik tisků olomoucké provenience bez titulního listu a impressa, dochovaných v některých konvolutech, které obsahují řadu kvalitních básnických skladeb bez jakýchkoli paratextů (které uvádíme samostatně v příloze), tisky vydané pod pseudonymy (Musophilus Philomeliacus, Ianus Tyrigeta) a velký podíl na tisku *Stella Bohaemica*, vydaném pod jménem Julius Torzarrellianus, což je podle mého názoru také pseudonym.¹⁰

Dokladem Clingeriova vlivu jsou i dochované konvoluty tisků ze zkoumaného období – kromě Lubomierského je to v Polsku konvolut tisků v Lublinu, dále známý konvolut v SOKA Olomouc, jenž obsahuje rukopisné přípisky týkající se jednotlivých autorů, a nakonec obsáhlý konvolut v knihovně mnichovské Ludwig-Maximilians-Universität. Odkazy na tyto základní konvoluty uvádíme u jednotlivých děl v příloze. Kromě citovaných konvolutů existují ještě další, v nichž je zastoupeno vždy jen několik olomouckých tisků, zejména ve Vědecké knihovně v Olomouci, v Národní knihovně, ve Strahovské knihovně premonstrátů, ve Wolfenbüttelu a ve Strängnäs.

O Clingeriově pedagogickém působení svědčí také jeho učebnice poesie zachované v rukopisech. Součástí všech je tzv. *Technopaegnion*, teoretická příručka pro tvorbu básnických artificiov pojmenovaná podle stejnojmenné sbírky pozdně římského básníka Ausonia. V současné době známe tři – kromě konvolutu Lubomierského se jedná o rukopisy knihoven v Grazu a v Gotě.¹¹ Oba patřily studentům původem ze Slezska.¹² Jak vysvětluje z dochovaných rukopisů a tisků, založil Clingerius jakýsi kult slavíka (*philomela*, *luscinia*) jakožto zosobnění poesie a hudby. Sám se prohlašoval za slavíkova žáka, jenž jeho umění přináší svým studentům. Součástí Clingeriovy výuky poesie byla i poesie světská (velkou pozornost věnoval např. epithalamiím), velmi podrobně se věnoval také emblematicce.

7 TRUHLÁŘ, A. – HRDINA, K. – MARTÍNEK, J. – HEJNIC, J. *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě 1*, Praha: Academia 1966, s. 386 (heslo „Clingerius, Ioannes“). Faksimile tisku *Centum epigrammata parentalia* a český překlad in: JAKUBEC, O. (ed.). *Stanislav Pavlovský z Pavlovic (1579–1598). Biskup a mecenáš umírajícího věku*, Olomouc: Muzeum umění Olomouc 2009, s. 197–203, další zmínky s. 180–181.

8 KWAPISZ, s. 150.

9 Tamtéž, s. 150.

10 VACULÍNOVÁ, M. Ein feiner lustiger Ort. Letohrádek Hvězda v latinské humanistické poezii (v tisku).

11 Universitätsbibliothek Graz, sign. Ms. 1278; Forschungsbibliothek Gotha sign. Chart. B 1945.

12 Pisatelem rukopisu v Grazu byl Christoph Andreas Fischer z Kladska (olomoucké matricy jej neuvádí), rukopis v Gotě psal Jacob Arlenus z Vratislavi, zapsaný v Olomouci na podzim 1594.

CHARAKTERISTIKA OLOMOUCKÝCH BÁSNICKÝCH TISKŮ CLINGERIOVA OBDOBÍ

Většina tisků roku 1597 byla vydána u Jiřího Handla. Na podzim toho roku vyšly dva tisky u příležitosti svatby Mariny, vdovy po tiskaři Milichthalerovi. Jejím nastávajícím byl Martin Titscheiner, syn olomouckého radního a absolvent vídeňské univerzity. Těmito epithalamii začíná spolupráce s tiskárnou Milichthalerových dědiců, které byly svěřovány běžné i typograficky náročné tisky. Větší část jezuitské produkce však vydával nadále Jiří Handl. Jednou se v impresu objevuje i jméno Georga Wüsta. Co se týče tisků bez titulních listů a bez impres, velkou část z nich lze připsat Jiřímu Handlovi, jeden pak Milichthalerovým dědicům. Záhadou zůstávají tři anonymní tisky, z nichž jeden je připsán Clingeriovi, totiž *Centum epigrammata*, *Satyra* a *Podagra*. Jejich nekvalitní, až laicky působící sazbu jsme nemohli přiřadit žádnému z tiskařů, kteří v té době v Olomouci působili. Vztah k Olomouci a Clingeriové básnické škole mají i některé příležitostné tisky vydané např. v Praze nebo ve Vídni a ty rovněž zmiňujeme v příloze.

Největší procento osob, které jsou uvedeny jako autoři děl (víme ovšem, že jejich autorství je třeba brát s rezervou), tvoří studenti jezuitské akademie, konkrétně rétoriky a filosofie. Olomoucká akademie poskytovala solidní přípravu na další univerzitní studium, její studenti často pokračovali do Vídně či Grazu nebo na jiné zahraniční univerzity (např. Würzburg, u nekatolických studentů pak Wittenberg). Papežský alumnát, který byl založen zejména pro studenty ze severovýchodních zemí, z Ruska, Pruska a Uher, postupem času, zejména přičiněním olomouckých biskupů, kteří potřebovali kněží pro farnosti ve své diecézi, začal přibírat také Poláky, Slezany, Čechy a Moravany.¹³ Přesto byli domácí studenti dlouho v menšině, protože Olomouc a její okolí bylo luteránské, a obvykle pocházeli z biskupských panství (např. Jan Cautus nebo Jiří Mělický z Vyškova). Zvláštností byla přítomnost dvou zpěváků císařské kapely, Pražana a papežského alumna Jana Sixtiho a Rakušana Francisca Mollera. Oba byli členy bratrstva Navštívení Panny Marie (*congregatio Partheniae visitantis*) a tato *sodalitas Partheniana* vydávala i vlastní básnické tisky, které podle obsahu vznikaly nepochybně pod silným Clingeriovým vlivem a s jeho účastí. Mezi dalšími autory najdeme osoby z olomouckých katolických kruhů, např. kanovníka Jana Styrnského ze Styru nebo kvardiána minoritů Giovanni Battistu Civallio. Poměrně autonomně působí skupina autorů z Uher, kteří přicházeli do Olomouce pod patronátem Jana Kutássyho. Stejně jako v případě polských studentů se často jednalo o šlechtice.

Nejčastějším typem tisku byly gratulace k bakalářským a magisterským/doktorským promócím (*prima laurea* a *suprema laurea*). Kromě kolektivních prací studentů či členů mariánské kongregace se objevují i individuální příležitostné tisky věnované jednomu významnému studentovi. Dalším typem tisků jsou příležitostné básně pro patrony jednotlivých studentů (kromě biskupa Pavlovského to byli různí uherští, slezští, rakouští duchovní hodnostáři), i zde se dá předpokládat velký Clingeriův autorský podíl. Jedná se hlavně o novoroční přání – streny či přání k životním jubilejím. Malé procento tvoří epithalamia pro osoby nějakým způsobem spojené s jezuitskou akademickou komunitou. K textům po literární stránce nejzajímavějším ovšem patří básně, publikované bez dedikací.

Pozoruhodná je rovněž výzdoba tisků. Z Lubomierského korespondence víme, že se Clingerius věnoval grafice a nástroje pro zhotovení mědirytu posílal i svým polským studentům. Ukázkou práce jednoho z nich, Samuela Kochanowského, je známý emblém sedmera

13 HOJDA, Z. Collegia nordica v Olomouci a Braniewě 1578–1619. In: *Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis*, 30/1, 1990, s. 49–95.

svobodných umění. Srovnáme-li kvalitu jeho provedení s Kochanowského mědirytem Narození Páně, věnovaným Clingeriovi, zdá se být jisté, že Clingerius Kochanowskému s emblémy pomáhal. Další dva mědiryty zobrazují insignia Štěpána Báthoryho a znak Moravy. Je možné, že ke starším Clingeriovým pracem patří i jednolístové grafiky vídeňské provenience, obsahující *artificiosa carmina*.¹⁴ Posouzení jejich příbuznosti je však záležitostí dějin umění.

Obzvláště zajímavý je dřvořez zobrazující zosobněnou Poesii. První známé užití tohoto dřvořezu je doloženo v mnichovském exempláři tisku z vídeňské Kolbeho tiskárny *Vertumnianum artificiosum* z roku 1597. Stylizovaná ženská postava s rouchem, na němž jsou zobrazena zvířata, ptáci, oblaka i zemská tělesa, v rámu o rozměrech 139 × 97 mm, je zde doprovázena dvěma rytými distichy, která vyobrazení částečně vysvětlují:

Maiestatis amans assurgo SACRA POESIS,
Cultori nostro laurea sarta fero:
Omnia describo (vario hinc exornor amictu)
Sive sacrata petas, sive Prophana velis.¹⁵

Další tři použití tohoto dřvořezu máme doložena z olomouckých tisků, pokaždé s jiným doprovodným textem, tentokrát tištěným. Z oficíny Jiřího Handla ve stejném roce vyšly *Artificiosae Musarum gratulationes* a *Melicum Poema*, o rok později vydali dědicové Milichthalera *Hercynia idyllia*. Nápis kolem rámu dřvořezu jsou individualizované a vztahují se ke konkrétní osobě, jejíž promoce se oslavuje (Nicolaus Eckstein, Jan Sixti, Conrad Rischius). Námět dřvořezu a jeho použití v rámci spolupráce s různými tiskárnami ukazuje jednoznačně na Clingeria. Kromě Poesie použil ve výzdobě promočních tisků také stylizovanou moravskou orlici, která laureátům přináší vavřínový věnec.

Z dalších ilustrací je třeba zmínit námět Narození Páně, který je zachován ve třech provedeních – jedno je opět v mnichovském exempláři *Vertumniana* (štoček 114 × 117 mm je tam jednou vevázán zvláště, podruhé se objevuje na rubu titulního listu s doprovodným textem), další dvě jsou součástí olomouckých tisků. Ty však, stejně jako u vyobrazení krále Davida z tisku pro Jana Sixtiho, nemusí nutně souviset s Clingeriem, podobné náměty byly ve výzdobě příležitostných tisků dosti běžné. Jedno je pouze v tiscích u Jiřího Handla, jenž ho např. v roce 1601 i s vyobrazením Davida použil v Rozenplutově kancionálu, druhé u Milichthalera.

ZÁVĚR

V dějinách literatury není úplně běžné, že se objeví dosud neznámý a nepodchycený autor, který je natolik osobitý a u něhož je prokazatelný tak velký vliv na současníky. Vzhledem k pojetí autorství v katolických kruzích a zejména v jezuitském řádu je však pravděpodobné, že se časem zbaví anonymity ještě další osobnosti té doby, autoři literárních děl a pedagogové. Klasičtí filologové dosud ve svých výzkumech preferovali nekatolickou latinskou poezii, je však již na čase věnovat se systematicky i poezii katolické, která byla součástí rozsáhlé, nejen evropské, kulturní oblasti. Podobné přání by snad bylo možné vyslovit i pro knižní kulturu přelomu 16. a 17. století.

¹⁴ *Poema hieroglyphicum* Jakuba Krasického a *Typogramma epithalamium* Ludwiga Perneckera uvádí KWA-PISZ, s. 157, v rukopise v Grazu je navíc na fol. 252 vevázán jednolíst s *carmen figuratum* v podobě habsburské orlice.

¹⁵ Překlad: Nyní přicházím já, Svatá Poesie, jež miluje obřadnost, a nesu vavřínový věnec pro svého ctitele. Popisují všechno (proto mě zdobí tak rozmanitý oděv), světské či posvátné, jak chceš.

PŘÍLOHA – CHRONOLOGICKÝ SOUPIS LATINSKÝCH BÁSNICKÝCH TISKŮ Z DOBY CLINGERIOVA POBYTU V OLOMOUCI (1597–1598)

Citované konvoluty:

Olomouc: Státní okresní archiv Olomouc, knihovna, sign. A 5482/1 a 5482/2 (dříve D 39-978)

KUL: Katolicki uniwersytet Lubelski Jana Pawła II., Biblioteka Uniwersytecka, sign. KUL XVI.611-649

Krakov: Biblioteka Jagiellońska MS BJ 5575.

LMU: Bibliothek der Ludwig-Maximilian-Universität München, Altbestand, sign. W 4 Plat.rec. 370

Básně a řeči uherských studentů jezuitské akademie u příležitosti jmenování Jana Kutásyho arcibiskupem ostrihomským (29. 1. 1597) apod.:

1. Nagy, Emmerichus a Haynal, Matthias 1578–1644 (RHB 2, 280), Anagramma Eponymicum Cum Dialogo ... Ioannis Cutasi, archiepiscopi ..., Olomouc: Jiří Handl 1597. BCBT 32941. KUL.XVI.628; Krakov 329–336, Olomouc sv. 2, přív. 4 a sv. 1, přív. 19; LMU, přív. 31.
2. Szegedinus (Zegedinus), Paulus, Congratulatio optatissimae inaugurationi et introductioni ... Joannis Kutassi, Olomouc: Jiří Handl 1597, BCBT 37229. KUL.XVI.629; Krakov 308–313, LMU, přív. 30.
3. Halassy, Paulus, Oratio in faelicissimam inagurationem [...] ... Ioannis Kutassi, archiepiscopi, Olomouc: Jiří Handl 1597, BCBT 32924. RHB 2, 248. Unikát Budapešť, Országos Széchényi Könyvtár, RMK III 898.
4. Zaremba, Ioannes Bnin de -1615, Oratio Panegyrica In Augustissimam Consecrationem Illustrissimi ... D. Domini J. Kutassy, Olomouc: Jiří Handl 1597, BCBT 32933. RHB 5, 560. Unikát Budapešť, Evangélikus Országos Könyvtár, RMK III 902.
5. Zaremba, Ioannes Bnin de -1615, Oratio panegyrica In Faustissimam Inaugurationem, Ac Foelicem In Sedem..., Olomouc: Jiří Handl 1597, BCBT 32934. Unikát Budapešť, Evangélikus Országos Könyvtár, RMK III 903.
6. Halassy, Paulus, Oratio. In laudem ... Ambrosii Raczkevi, ... Almae Metropolitanae Ecclesiae Strigoniensis, Olomouc: Jiří Handl 1597, BCBT 31099. Olomouc sv. 1, přív. 12.

Příležitostné básně moravských, českých, slezských, polských a rakouských studentů:

7. Henselius, Valentinus, činný 1597, Epigrammata gamelia: in nuptias, Olomouc: Jiří Handl 1597, BCBT 31108. RHB 2, 293. Olomouc sv. 1, přív. 10; Krakov 443–454, LMU, přív. 16; KUL.XVI.638. K sňatku olomouckého městského lékaře Johanna Schillinga, 6. 2. 1597.
8. Mollerus, Franciscus, Alleluia paschale, Olomouc: Jiří Handl 1597. BCBT 32943. Olomouc sv. 2, zač.; KUL.XVI.631; Krakov 353–363, LMU, přív. 34. Přání k narozeninám Georga Strigelia, opata vídeňského kláštera Schottenstift, Velikonoce 1597.
9. Cautus, Jan, Orpheus sive Dryades, Olomouc: Jiří Handl 1597, BCBT 36795. Olomouc sv. 1, přív. 7. LMU přív. 27. Krakov 463–470; KUL.XVI.644. Biskupu Pavlovskému k výročí episkopátu 11. 6. 1597.

K magisterským / doktorským promócím 10. 7. 1597:

10. Applausus hieroglyphici sedecim ... philosophiae licentiatibus, Olomouc: Jiří Handl 1597, BCBT 36769. RHB 1, 310. Olomouc sv. 1, přív. 6; KUL.XVI.612; LMU, přív. 33.

11. Coricynius z Korytna, Kryštof a Ondřej, *Emblemata VII artes liberales ...*, Olomouc: Jiří Handl 1597, BCBT 37130. RHB 1, 461. Olomouc sv. 1, přív. 15; LMU, přív. 20; KUL.XVI.614, Krakov 488–495. Na rubu titulního listu mědiryt emblému sedmi svobodných umění od Samuela Kochanowského.
12. Lederer, Ioannes, *Artificiosae Musarum gratulationes ...*, Olomouc: Jiří Handl 1597, BCBT 37410. Olomouc sv. 1, přív. 13; KUL.XVI.615; Krakov 364–371, LMU přív. 23. Dřevořez *Poesis cum Camenis*. Gratulace Nicolau Ecksteinovi.
13. Mollerus, Franciscus, *Melicum Poema*, Olomouc: Jiří Handl 1597, BCBT 32852. Olomouc sv. 1, přív. 14; KUL.XVI.613, Krakov 383–390. Dřevořezy: *Poesis*, Král David s harfou. Gratulace Janu Sixtimu.
14. Cautus, Jan, *Novem heroides nymphae Marcomanniae*, Olomouc: Jiří Handl 1597, BCBT 36791. RHB 1, 349. Jiřímu Mělickému k promoci. Olomouc sv. 1, přív. 0; LMU, přív. 28; KUL.XVI.616. Dřevořez moravské orlice nesoucí vavřínový věnec.

O letohrádku Hvězda:

15. Torzarrellianus, Julius, *Stella Bohaemica*, Olomouc: Jiří Handl 1597, BCBT 30963. Olomouc sv. 1, přív. 12; LMU, přív. 17; Krakov 455–462; KUL.XVI.648. Snad jaro–léto 1597.

K udělení řádu Zlatého rouna Zikmunda Báhorymu:

16. Kathay de Lugas, Franciscus, *Gratulatio*. In laudem serenissimi Sigismundi Bathory, Olomouc: Jiří Handl 1597, BCBT 31229. Olomouc sv. 1, přív.2; LMU, přív. 32, KUL.XVI.645 pouze druhá část tisku od Syncharma in aureum vellus. Mědiryt erbu Zikmunda Báhoryho se zlatým rounem. Po 14. červnu 1597.

K primici Františka z Ditrichštejna:

17. Johann Baptista Civalli de S. Genesio (a T. K. I.), *Poemata in sacras primitias Francisci a Dietrichstain*, Olomouc: Jiří Handl 1597, BCBT 36892. RHB 2, 43. Olomouc sv. 1, přív. 3; LMU, přív. 22; KUL.XVI.626, Krakov 410–417. 4. 10. 1597. K těžce příležitosti vydáno v Praze *Carmen histurgicum*, viz níže.

Epithalamia vdově po tiskaři Milichthalerovi Marině:

18. (anonym) *Artificia Talasica in ... nuptias ... Martini Titscheineri ... et Marinae*, Olomouc: dědicové Fridricha Milichthalera 1597, BCBT 36269. RHB 5, 377. Podzim 1597. Olomouc sv. 1, přív. 5; Krakov 424–429; KUL.XVI.640; LMU, přív. 26.
19. Rauchius, Matthias, *Hymenaeus Marcomannicus*, Olomouc: dědicové Fridricha Milichthalera 1597, BCBT36942. RHB 4, 298. Hrdina, Pio vati, s. 91 s ukázkou. Olomouc sv. 1, přív. 1; Krakov 401–408; KUL.XVI.639; LMU, přív. 25.

Novoroční přání:

20. Mollerus, Franciscus, *Ecloga vineatica eucharistica*. Reverendissimo ... Melchiori Kleselio, Olomouc: Jiří Handl 1597, BCBT32944. Olomouc sv. 2, přív. 1; KUL.XVI.625; LMU, přív. 29.
21. (anonym) *Nymphae Bethlemides*, Olomouc: dědicové Fridricha Milichthalera 1597, BCBT 36558. Olomouc sv. 2, přív. 3; Krakov 300–307; KUL.XVI.632; LMU, přív. 6. Dřevořez *Narození Páně*.
22. Cautus, Jan, *Strenae natalitiae sacropoeticae*, Olomouc: Jiří Handl 1598, BCBT 36796. RHB 1, 349. Dřevořez *Narození Páně* s oslíkem (štoček 49 × 60 mm). Olomouc sv. 2,

- přív. 17 (na titulním listu u jména autora rukopisný přípisek: obiit). LMU, přív. 15. Krakov 320–328, KUL.XVI.635 (v exempláři je vevázan Kochanowského mědiryt Narození Páně věnovaný Clingeriovi a datovaný 1598). Začátek roku, strena biskupu Pavlovskému.
23. *Hypocoristica genethliaca infantulo Iesu ad Praeseptulum decantata*, Olomouc: Jiří Handl 1598, BCBT 32940. Strena pro Melchiora Pynesia z Pirnu (RHB 4, 277–8), olomouckého děkana, a básně na jeho insignia od studentů. Olomouc sv. 1, přív. 4 a sv. 2, přív. 6). Dřevořez Narození Páně s oslíkem na rubu titulního listu. Krakov 337–344, KUL.XVI.634. LMU, přív. 14. Začátek roku 1598.
24. *logwegaeus, Ioannes, Gratiae gamelicae cum gnomologicis epithalamicis*, Olomouc: [Jiří Handl] 1598, BCBT 32939. RHB 2, 484–5. Olomouc sv. 2, přív. 11, Krakov 430–441, KUL.XVI.641 (k exempláři přivázan ještě tisk *Aquila gamelica*), LMU, přív. 8. Únor 1598.
25. *Philomeliacus, Musophilus (pseudonym), Viridarium lusciniarum sacrae poeticae amonitati et Apollini*, Olomouc: Fridrich Milichthaler – haeredes 1598, BCBT 31137. RHB 4, 171: Truhlář přičítá tuto skladbu Torzarrelianovi pro podobnost se Stellou. Tímto tiskem začíná lublinský konvolut a Kwapisz, s. 158, ho považuje za Clingeriův programový tisk. Olomouc sv. 1, přív. 8. LMU, přív. 11. Krakov 471–474, KUL.XVI.611. Květen 1598.

Gratulace k bakalářské promoci 8. 6. 1598:

26. *Zaidlicz, Daniel, Hercynia idyllia*, Olomouc: Fridrich Milichthaler – haeredes 1598, BCBT 36616. RHB 5, 555 (Zaidlicius). Olomouc sv. 2, přív. 14. LMU, přív. 5 (na titulním listu je v červeném vosku přitištěná hranatá pečeť s květinami). Krakov 397–400, KUL.XVI.621. K bakalářské promoci Conrada Rischia z Erfurtu. V závěru tisku dřevořez *Poesis*, stylizované jako *Marcomannia Thalia*.
27. *Styrnsky a Styrn, Ioannes, Hortus Parthenius*, Olomouc: Jiří Handl 1598, BCBT 37213. Pro bakaláře kongregace Navštívení Panny Marie od jejích členů (RHB 5, 242). Olomouc sv. 2, přív. 10. LMU, přív. 2. KUL.XVI.623.
28. *Laurea Partheniae sodalitatis*, Olomouc: Jiří Handl 1598, BCBT 36849. RHB 1, 311. Psána členům mariánské kongregace od jiných členů kongregace. Olomouc sv. 2, přív. 9. LMU, přív. 3, další exemplář přív. 10. Krakov 480–487, KUL.XVI.622.
29. *Martini, Iodocus, Epigrammata cum clarorum virorum sententijs duodeviginti*, Olomouc: Jiří Handl, 1598. BCBT 37085. Na rubu titulního listu mědiryt *Insignia Moraviae* s básní in insignia. Olomouc sv. 2, přív. 2 a přív. 15.). LMU, přív. 4.

Gratulace k primiciím:

30. *Philomelicus dialogismus sacris primitiis ... d. Simonis Michaelis Silesii*, Olomouc: Georg Wüst 1598, BCBT 5849. RHB 3, 324. Olomouc sv. 1, přív. 20 (chybí začátek, druhá strana foliována IIIa). Nedefektní je exemplář VKOL 35.923. Kongregace Navštívení Panny Marie k primici Ondřeje Maršálka (Andreas Mareschalkus).
31. *Nymphae harmonicae sodalitatis Partheniae b. Mariae Visitantis*, Olomouc: Fridrich Milichthaler – haeredes 1598, BCBT 36559. RHB 5, 111–112. Olomouc sv. 2, přív. 16. LMU, přív. 10. Krakov 418–423, KUL.XVI.627. Mariánská kongregace Janu Sixtimu k primici.
32. [Clingerius, Ioannes] *Centum epigrammata parentalia*, Olomouc?, s.t. 1598, BCBT 36906. RHB 4, s. 118. Po 2. 6. 1598 (smrt Stanislava Pavlovského, jehož památce je soubor epigramů věnován).

Nezařazené v rámci roku:

33. Czyrntner, Thobias, *Agalmata lyrica mysticarum gemmarum ...* d. Georgio Sculteto, Olomouc: Jiří Handl 1598, BCBT 32728. RHB 1, 530. Olomouc 2/5. LMU, přív. 13.
34. Taper, Pancratius Greussenius, *Cuculus Noe ...* dn. Ernesto de Monte Cuculo mecenati, Olomouc: [Jiří Handl] 1598, RHB 5, 332 BCBT neuvádí, RHB 5, s. 332–3. Olomouc sv. 2, přív. 12. Krakov 475–478. KUL.XVI.646. LMU, přív. 12.

Samostatné tisky bez titulních listů a bez impresa:

35. *Satyra*. *Nemo satisfacit omnibus*, s. a., s. l., s. t. Foliace začíná (:). BCBT neuvádí. Krakov 516–519, KUL.XVI.348a, Olomouc sv. 1, přív. 16: LMU ji má jako součást přív. 7; Olomouc VKOL 32.925.
36. *Ecloga hortensis* (A1a–A4b). BCBT neuvádí. RHB 3, 115 tisk snad omylem připisuje arcibiskupu Kurassymu, ale ve skutečnosti se jedná o *epithalamium*. V dialogu vystupuje Philomela a Drosta. Podle typografické výbavy dílo vytiskli dědicové Milichthaler. Olomouc sv. 1, přív. 18. LMU přív. 24. Krakov 538–541. KUL.XVI.644a.
37. *Pax exulans*, BCBT neuvádí. Krakov 548–551.
38. *Podagra*, Olomouc: s.t. 1597. BCBT neuvádí. Nekvalitní tisk, stejný tiskař jako *Centum epigrammata* a nejspíše i *Satyra*. Olomouc sv. 1, přív.17. KUL.XVI.648b (v katalogu KUL je jako autor uveden Gregor Tarco).
39. *Typographiae academicae epithalamium* (A1a–A6b), Olomouc: Jiří Handl 1597 (dle údaje na exempláři Olomouc, sv. 2, přív. 2). Krakov 532–537. KUL.XVI.647. LMU přív. 7. BCBT neuvádí.
40. *Aquila gamelica* (A1a–C3a) – samostatný tisk bez titulního listu. BCBT neuvádí. Podle typografické výbavy Jiří Handl (koncová viněta s pelikánem krmícím mláďata na C3a). Krakov 520–531, KUL.XVI.641a.

Básnické tisky mimo jezuitskou akademii:

- Tarco, Gregorius, *Nuptiale carmen, novis Deo auspice sponsis ...* Georgio Fabuschio Mese-ricensi ad., Olomouc: Jiří Handl 1598, BCBT 36271. Krakov, 138–149. Exemplář Olomouc VKOL: 35.922.
36. *Iacchnerus*, Leonhard, *In honorem ... Bernhardi a Zierotina liberis baroni in Lossina ... sponsi*, Olomouc, Fridrich Milichthaler – haeredes 1598, BCBT 34031. 5. 4. 1598.

Nedochované tisky:

Kathay de Lugas, Franciscus, *Elogia varia*, Olomouc 1597 – dle Elverta s. 44. Pravděpodobně měl na mysli *Syncharma in aureum vellus*, které má samostatný nadpis, a proto bývá katalogizováno zvlášť, podle značení stran bylo však součástí tisku *Gratulatio in laudem* (sopsis č. 16).

Sigism. Bathai *Elogia varia*, 1597, 4o – dle Elverta s. 45.

Související tisky vydané mimo Olomouc:

- Vertumnianum artificium novum et mirabile*, Viennae: Kolbe 1597. VD16 V 869. Krakov 542–547 (s rukopisnou dedikací Clingeria Lubomierskému), KUL.XVI.633. LMU přív. 1 (s dřevorezem *Poesis* v závěru, které ostatní známé exempláře nemají).
- Selender, Thomas, *Carmen histurgicum ... Domino Francisco a Dietrichstain...rem divinam solenni primum ceremonia facienti*, Pragae MDXCVII (dle chronostichu 4. října) 1597. BCBT neuvádí. Opis tisku Krakov 102–105. Gratulace k primici Františka z Ditrichštejna.

Chorus musicus Caesareus, Praha: Václav Marin z Jenčic 1597. BCBT 36876. Olomouc sv. 1, přív. 11; KUL.XVI.620; LMU přív. 21. Gratulace Janu Sixtému k doktorátu v Olomouci 10. 7. 1597.

Barissenius, Georg (S. Poëseos Studiosus), Hodaeporicon carmen describens ac depingens ... iter magnae Matris Reginaeque coeli, Nissae: Andreas Reinheckel 1597. Krakov 314–319, KUL.XVI.637, LMU, přív. 18.

Ianus Tyrigeta (pseudonym), Technopaegnion sacropoeticum, Krakov: Lazar 1598.

LITERARY WORK AT THE JESUIT ACADEMY IN OLOMOUC IN THE YEARS 1597–1598 AND ITS REFLECTION IN PRINT PRODUCTION

Summary: In the years 1597–1598, a large increase in Latin prints, especially poetry, can be observed in Olomouc's printed production. Their authors are mostly connected with the Jesuit Academy in Olomouc. Researchers have noticed this strange phenomenon in the past, but it has not yet been satisfactorily explained. The article aims to find out the cause of this unusual „creative wave“. It is most probably due to a hitherto unknown personality, about whom we know more thanks to the research of Polish researchers – the Jesuit professor of poetry Johann Clingerius from Thuringia (1557?–1610), who taught at the Jesuit Academy during that period. On his initiative and with the support of Bishop Stanislav Pavlovský, more than thirty poetry prints were published by Jiří Handl and the heirs of Friedrich Milichthaler. Clingerius published his poems anonymously, under pseudonyms or under the names of others. He did not only profile himself as a poet, mastered graphic techniques and influenced the decoration of Olomouc prints. In addition, the appendix contains a bibliography of Latin poetry publications between 1597–1598.

Key words: Olomouc, Jiří Handl, Fridrich Milichthaler – heirs, Neo-Latin Poetry, Jesuits, Johann Clingerius

Mgr. Marta Vaculínová, Ph.D. (* 1969)

Specializuje se na novolatinskou literaturu a knihovny humanistů, je zaměstnána jako vědecká pracovnice v Kabinetu pro klasická studia Filosofického ústavu Akademie věd ČR.

Obrázek č. 1: Poesie. Vertumnianum artificium, 1597, exemplář LMU München W 4 Plat.rec. 370, přív. 1.

Obrázek č. 2: Poesie. Artificiosae Musarum gratulationes, exemplář NK ČR 52 C 11, přív. 34.

Obrázek č. 3: Poesie. Melicum Poema, 1597, Exemplář VKOL 56.083.

Obrázek č. 4: Marcomannia Thalia. Hercynia idyllia, 1598, exemplář NK ČR NK ČR 52 C 11, přív. 37.

Obrázek č. 5: Emblémy promovaných magistrů, *Emblemata VII artes liberales*, 1597. Mědiryt Stanislawa Kochanowského, exemplář NK ČR 52 C 11, přív. 32.

Obrázek č. 6: Erb Štěpána Báthoryho s řádem Zlatého rouna, *Gratulatio. In laudem serenissimi Sigismundi Bathory*, 1597, mědiryt. Exemplář VKOL 60.820.

Obrázek č. 7: Moravská orlice nesoucí vavřínový věnec promovanému Mělickému, *Novem heroides* 1957, dřevorez. NK ČR 52 C 11, přív. 33.